

УДК 811.581.11

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.2.25>

ПУБЛІЧНА ПРОМОВА ЯК ЖАНР КИТАЙСЬКОМОВНОГО ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ

PUBLIC SPEECH AS A GENRE OF CHINESE DIPLOMATIC DISCOURSE

Федічев О.Є.,

*orcid.org/0000-0003-1053-9504**аспірант кафедри східної філології**Київського національного лінгвістичного університету*

У статті здійснено аналіз структурних, лексико-семантичних та прагматичних особливостей публічної промови високої посадової особи як жанру сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу на матеріалі виступу Голови КНР Сі Цзіньпіна на 22-му засіданні Ради глав держав-членів Шанхайської організації співробітництва (ШОС). Із зростанням ролі КНР на світовій арені, розширюється й вживання китайської мови у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики й дипломатії. В умовах глобалізації та на сучасному етапі розвитку інформаційно-комунікаційних технологій публічні формати дипломатії, зокрема, багатосторонні міжнародні конференції та форуми, відіграють все більш значну роль у міжнародних відносинах. Частка таких заходів особливо збільшилась протягом останніх років, що зумовлено глобальною пандемією коронавірусу, яка примусила перевести комунікацію, зокрема й спілкування найвищих керівників держав в онлайн-формат. Одним з найрозповсюдженіших жанрів дипломатичного дискурсу є публічна промова високої посадової особи на міжнародну тематику. За результатами проведеного із застосуванням широкого спектру розроблених Т. Ван Дейком методик дискурсивних досліджень та з урахуванням поточного міжнародно-політичного контексту, фактичних інтересів Китаю у глобальному та регіональному вимірі аналізу фрагментів дискурсу визначено ключові дискурсивні цілі, які, найімовірніше, прагне досягти китайська сторона, а саме: зміцнення позиції Китаю як найпотужнішої держави-учасниці ШОС та регіонального лідера в політичному, безпековому, економічному, гуманітарному вимірах; позитивна презентація Китаю як конструктивного учасника міжнародних відносин; негативна презентація країн Заходу, насамперед США як таких, що займають неконструктивну позицію, яка не лише суперечить інтересам держав глобального Півдня, зокрема, учасницям ШОС, а й не сприяє глобальному соціально-економічному розвитку та зростанню рівня глобальної безпеки; створення позитивного образу ШОС як міжнародної організації, яка активно розвивається, ефективно працює, є відкритою та інклюзивною.

Ключові слова: дискурс, дипломатичний дискурс, дискурс-аналіз, дискурсивні стратегії, публічна промова, сучасна китайська мова.

The article analyzes the structural, lexical-semantic and pragmatic features of the public speech of a high-ranking official as a genre of modern Chinese-language diplomatic discourse on the material of the speech of the President of the People's Republic of China Xi Jinping at the 22nd meeting of the Council of Heads of States of the Shanghai Cooperation Organization (SCO). With the growing role of the People's Republic of China on the world stage, the use of the Chinese language in the field of international relations, foreign policy and diplomacy is also expanding. In the conditions of globalization and at the current stage of development of information and communication technologies, public formats of diplomacy, in particular, multilateral international conferences and forums, play an increasingly significant role in international relations. The share of such events has especially increased in recent years, due to the global coronavirus pandemic, which forced communication, in particular, the communication of the highest heads of state, into an online format. One of the most widespread genres of diplomatic discourse is a public speech by a high-ranking official on international topics. Based on the results of an analysis of fragments of discourse carried out using a wide range of discursive research methods developed by T. Van Dijk and taking into account the current international political context and the actual interests of China in the global and regional dimension, the key discursive goals that the Chinese side is most likely to strive to achieve, namely: strengthening China's position as the most powerful member state of the SCO and a regional leader in political, security, economic, and humanitarian dimensions; positive presentation of China as a constructive participant in international relations; negative presentation of the countries of the West, primarily the United States, as occupying an

unconstructive position, which not only contradicts the interests of the states of the global South, in particular, the members of the SCO, but also does not contribute to global socio-economic development and the growth of the level of global security; creating a positive image of the SCO as an international organization that is actively developing, works efficiently, is open and inclusive.

Key words: discourse, diplomatic discourse, discourse analysis, discursive strategies, public speech, modern Chinese.

Постановка проблеми. Із зростанням ролі КНР на світовій арені, розширюється й вживання китайської мови у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики й дипломатії. В умовах глобалізації та на сучасному етапі розвитку інформаційно-комунікаційних технологій публічні формати дипломатії, зокрема, багатосторонні міжнародні конференції та форуми, відіграють все більш значну роль у міжнародних відносинах. Одним з найрозповсюдженіших жанрів дипломатичного дискурсу є публічна промова високої посадової особи на міжнародну тематику. Зазвичай такі промови є центральною подією певного двостороннього чи багатостороннього заходу.

Останнім часом, з інтенсифікацією міжнародних контактів, підвищенням суспільно-політичної значущості міжнародних відносин, зацікавленість і потреба у вивченні діяльності дипломатів дедалі частіше виявляється не лише у вузькопрофесійній площині, але й у лінгвістиці. Це призвело до активізації досліджень у сфері мови та мовлення дипломатії та міжнародних відносин як в Україні, так і за кордоном. Разом з тим, проблематика китайськомовного дипломатичного дискурсу наразі містить широкий спектр питань, які потребують ґрунтового дослідження. Отримання детальної, структурованої та узагальненої інформації про структурні, семантичні та прагматичні аспекти публічної промови найвищої посадової особи Китаю дозволить не лише виявити особливості цього важливого жанру дипломатичного дискурсу у китайській мові, а й дасть можливість дослідникам міжнародних відносин чіткіше зрозуміти основні цілі та завдання, що ставить перед собою найвище керівництво КНР у зовнішньополітичній сфері, а також допоможе дипломатам-практикам вибудувати правильну лінію взаємодії з китайською стороною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує низка типологій дискурсу, заснованих на різних критеріях. Виділення дипломатичного дискурсу як окремого типу можливе на основі соціолінгвістичної класифікації дискурсу, запропонованої В. І. Карасиком. [5, с. 199]. Як зазначає українська дослідниця дипломатичного дискурсу О. В. Пономаренко, ще донедавна значна частина вчених не виокремлювала дипломатичний дискурс вважаючи його частиною політичного.

На сьогоднішній день в Україні найбільш активно розвиваються дослідження українськомовного та англomовного дипломатичного дискурсу. Так, Н. Є. Кащишин В. Б. Скрябіна, Ю. В. Судус досліджують різні аспекти сучасного англomовного дипломатичного дискурсу, особливості проявів тих чи інших дискурсивних категорій, специфіку функціонування окремих жанрів сучасного англomовного дипломатичного дискурсу та шляхи реалізації дискурсивних стратегій.

Дослідження китайськомовного дипломатичного дискурсу найактивніше розвиваються у Китаї, пострадянському просторі, а також країнах Заходу. При Чженчжоуському університеті функціонує Китайська академія досліджень дипломатичного дискурсу, яка спеціалізується на аналізі дипломатичних документів різних жанрів та промов китайських високопосадовців з міжнародної тематики. Натомість ґрунтовні дослідження сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу в українській науці наразі перебувають на початковому етапі свого розвитку.

Розроблені нідерландським дослідником Т. Ван Дейком підходи та методи дозволяють здійснювати комплексні дослідження творення (породження) та сприйняття різних типів та жанрів дискурсу, охоплюючи як структурні, так і змістові його аспекти, аналізуючи дискурс не лише як вербальний об'єкт, а й як контекстуальну взаємодію, соціальну практику, певний тип комунікації у соціальному, культурному, історичному і політичному контексті. Дискурсивні дослідження фокусуються на таких системах і структурах дискурсу, які можуть змінюватися залежно від соціальних умов вживання мови, від контексту та цілей адресанта, можуть бути спрямовані на досягнення певних соціальних наслідків дискурсу, зокрема, впливати на переконання реципієнтів та їхні дії. насамперед на лексичному рівні. Насамперед, звертається увага на вибір авторами дискурсу лексичних одиниць, синтаксичних структур, риторичних фігур, мовленнєвих актів, ввічливих зворотів, в усному дискурсі також інтонації, темпу і гучності мовлення, жестів та міміки, у письмовому дискурсі – особливості кольору, шрифту, розміру, розташування тексту, наявності та особливості візуальних символів, які супроводжують текстову інформацію (фото,

малюнки, відео, посилання), у мультимедійному дискурсі – особливості комбінування перелічених характеристик.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі досліджень трактування різними дослідниками терміна «дипломатичний дискурс» не повністю збігаються. Погоджуємось з О. В. Пономаренко, яка розуміє дипломатичний дискурс як «комплексне комунікативне явище, що має статус окремого виду дискурсу й охоплює всю палітру мовленнєвих інтеракцій (актів) дипломатів, реалізується в усній і письмовій формах, регламентується жорсткими рамками як загальних (міжнародних), так й етноспецифічних правил, існуючих історичних традицій, риторико-стилістичних норм, а також має власні характерні риси» [8, с. 32]. Н. Є. Кащишин вважає, що дипломатичний дискурс «є окремим типом дискурсу, проте він інтегрує ознаки інших дискурсів і, запозичуючи у них ефективні засоби, формує власну систему характерних ознак» [7, с. 73]. На нашу думку, з огляду на постійно зростаючий рівень публічності дипломатії, на сьогодні актуальним є вивчення сучасного стану дипломатичного дискурсу як одного з типів інституційного дискурсу, який функціонує в межах таких соціальних інституцій, як дипломатія, зовнішня політика, міжнародні відносини, втім, уже не обмежується лише сферою офіційного спілкування фахових дипломатів, а включає й такі дискурсивні жанри як публічні виступи вищих посадових осіб держав та міжнародних організацій, повідомлення та статті у ЗМІ з тематики міжнародних відносин, а також повідомлення, заяви та коментарі на сторінках у соціальних мережах органів державної влади, міжнародних організацій, дипломатичних представництв, посадових осіб та представників експертного середовища.

Дипломатична промова в китайськомовному дипломатичному дискурсі має свою структуру, яка складається з таких компонентів: вступна частина, виклад основної суті, заключна частина. Базуючись на методиках дискурсивних досліджень Т. Ван Дейка розглянемо структурні та семантико-прагматичні характеристики дипломатичної промови на прикладі виступу Голови КНР Сі Цзіньпіна на 22-му засіданні Ради глав держав-членів Шанхайської організації співробітництва (ШОС).

Вступна частина включає вітання, висловлення радості щодо можливості взяти участь у заході, слова вдячності організаторам заходу. Свій виступ Голова КНР починає зі звертання до інших учасників заходу, називаючи їх 各位同事 «колеги».

При чому спершу Сі Цзіньпін окремо звертається до Президента Узбекистану, який є господарем заходу (засідання Ради глав держав-членів ШОС традиційно проводяться щорічно на території держави, яка цього року головує в організації), називаючи його прізвище і посаду 米尔济约耶夫总统 «Президент Мірзійоев». Саме форма звертання «прізвище + посада» є найбільш притаманною китайськомовному дипломатичному дискурсу. Причому якщо у дипломатичних дискурсах західних держав звертання на ім'я може вживатися з дискурсивною метою акцентуації особливої близькості стосунків, то у китайській мові звертання на ім'я не вживається, щонайменше в офіційному форматі дипломатичного дискурсу. При звертанні вживається традиційна дискурсивна формула 尊敬的 «Шановний/шановні...», при колективному звертанні до глав держав вжито дискурсивну формулу 各位 «кожен, усі, панове», яка є характерною для дипломатичного дискурсу формую звертання до широкого кола осіб, не має повного відповідника в українській мові, залежно від контексту може означати «кожен, усі, панове» та є аналогічною англomовній дискурсивній формулі звертання «everybody». Після чого Голова КНР висловлює радість з приводу можливості взяти участь у заході. Вжито дискурсивну формулу 很高兴出席... «радий бути присутнім...», для найменування заходу вживається слово 峰会 «саміт», що підкреслює високий рівень зустрічі. Висловлюється вдячність приймаючій стороні в особі Президента Узбекистану (знову вжито дискурсивну формулу «прізвище+посада» 米尔济约耶夫总统 «Президент Мірзійоев») за прийом і організацію заходу. Вжито стандартну максимально ввічливу дискурсивну формулу 热情接待和周到安排 «теплий прийом і чудова організація». Для підкреслення позитивної оцінки вжито прикметники з позитивною конотацією 热情 «теплий, гарячий» та 周到 «ретельний, на високому рівні». Після чого очільник Китаю також висловлює позитивну оцінку діяльності Узбекистану як країни, що цього року головує в організації. Окремо важливо зазначити, що для називання країни вжито дискурсивну формулу 乌方 «перший ієрогліф китайської назви держави + 方(сторона)», що також є поширеною практикою в китайськомовному дипломатичному дискурсі, яка нерідко призводить до плутанини при розумінні, адже, наприклад ієрогліф 乌 є першим також у китайських назвах Уганди, України та Уругваю. Тому в цьому випадку лише з контексту стає зрозумілим, що Сі Цзіньпін має на увазі саме Узбекистан. Для характеристики діяльно-

сті Узбекистану як країни, яка головує у ШОС, вживається дискурсивна формула 做了大量卓有成效的工作 «зробила велику і дуже успішну роботу», яка покликана підкреслити і обсяг大量 «велика кількість» і якість 卓有成效 «надзвичайно ефективний». Вживання дискурсивних формул із високим ступенем позитивної конотації свідчать про дійсно позитивну ставлення Китаю до роботи Узбекистану в ШОС, у зворотному випадку формули ввічливості були б більш короткі та сухі. Формулою 我对此高度赞赏 «Я високо оцінюю це» Сі Цзіньпін, по-перше, додатково акцентує, що позитивна оцінка відображає реальну позицію, а не є лише протокольним формулюванням. По-друге, можемо припустити, Голова КНР, навмисно чи ні, таким чином дискурсивними засобами демонструє особливу роль Китаю в ШОС як держави, яка може публічно оцінювати якість діяльності інших країн-учасниць.

Наступний фрагмент промови присвячений місту Самарканд, у якому відбувався саміт. Голова КНР зазначає, що це місто є всесвітньо відомою 丝路明珠 «перлиною Шовкового шляху». Таким чином дискурсивно акцентується давність співпраці між Китаєм та Узбекистаном, а також робиться натяк на започатковану самим Сі Цзіньпіном ініціативу «Один пояс, один шлях» (一带一路倡议), акцентується роль і місце КНР у ШОС та євразійському регіоні. Наступна фраза підтверджує це: зазначено, що давній «Великий шовковий шлях» не лише відіграв важливу роль у розвитку давніх держав регіону, а й став 历史启迪 «історичним прикладом» для 上海合作组织国家实现和平与发展 «миру і розвитку держав ШОС». Зазначений фрагмент змістовно поєднує вступну частину з основною частиною, здійснюючи плавний, поступовий перехід від традиційних для дипломатії Сходу компліментів і форм ввічливості до основної теми виступу – стану та перспектив розвитку ШОС.

Основна частина займає більшу частину промови. В основній частині промови досить чітко простежується традиційна для дипломатичних промов китайськомовного дипломатичного дискурсу багаторівнева змістово-структурна побудова, що характеризується такими логічними послідовностями викладу: минуле – теперішнє – майбутнє; загальне – конкретне; політика – безпека – економіка – гуманітарна сфера – міжнародні питання; всі учасники/організація як ціле – конкретна держава.

Традиційно починаючи з історичного експерсу, Голова КНР зазначає, що цього року відзначається 20-та річниця підписання Хартії ШОС і 15-та річниця підписання Угоди про дружбу

і добросусідство між державами-учасницями. Таким чином вербальними засобами акцентується одразу декілька важливих позитивних характеристик організації: відносна молодість (лише 20 років), ефективність (вже через 5 років – другий засадничий документ) та дружній характер взаємин між державами-учасницями. При цьому вербально не проявляється, але мається на увазі порівняння із менш позитивним досвідом як функціонування низки раніше заснованих, але менш ефективних організацій (можливо, навіть ООН), так і не завжди позитивний досвід функціонування новостворених міжнародних організацій (наприклад, ОДКБ). З огляду на широкий геополітичний контекст, а також на бачення офіційним Пекіном міжнародної ситуації, очевидним є дискурсивне протиставлення бачення Китаєм ШОС і її принципів китайському баченню політики західних держав, насамперед, США, та створюваних ними міжнародних організацій, насамперед, НАТО і ЄС. Так, політична взаємна довіра (政治互信) протиставляється західному підходу, в якому, як вважають в Китаї, характер відносин з іншими державами може ставитися в залежність від внутрішньополітичної ситуації у тій чи іншій країні; принцип інклюзивності (开放包容) протиставляється наявності високих вимог до потенційних членів у таких організацій, як, наприклад, ЄС і НАТО, принцип справедливості і неупередженості (公平正义) протиставляється так званій «політиці подвійних стандартів», як нерідко Китай характеризує політику західних держав, насамперед, щодо самої КНР.

Для акцентування структурно-тематичного розділення між частинами промови, а також для привернення уваги, Сі Цзіньпін повторно вживає звертання до інших учасників саміту: 各位同事! «Шановні колеги!». Саме цим звертанням оформлюватиметься смисловий перехід від однієї частини промови до іншої і надалі, всього чотири рази.

Якщо у попередньому фрагменті промови, присвяченому наявним здобуткам ШОС, переважають дискурсивні засоби, спрямовані на позитивну самопрезентацію, насамперед, лексичні одиниці з позитивною конотацією, то при характеристиці теперішньої міжнародної ситуації Голова КНР вживає дискурсивні формули, покликані змалювати ситуацію як складну й таку, що не відповідає сподіванням Китаю. При чому акцентується саме на тих аспектах, які є важливими для китайської сторони. Із вжитих висловлювань можна чітко відстежити, яким саме є бачення Китаєм міжнародної ситуації, основних викликів, а також

на кого саме покладається провина за їх виникнення та/або неправильне на них реагування. Зокрема, зазначається, що зараз світ 进入新的动荡变革期 «увійшов у новий період нестабільності й значних змін». Вжито дискурсивні формули 动荡 «нестабільний, нестійкий, неспокійний, тривожний» та 变革 «кардинальні зміни, перетворення». Лексична одиниця 动荡 має яскраво виражену негативну конотацію, поєднуючи в собі об'єктивні та суб'єктивні аспекти нестабільності: нестійкість, хиткість, тривожність, відсутність спокою. Іменник 变革, у порівнянні з іншими словами синонімічного ряду, що означає зміни, наприклад, нейтральним 变化 «зміни», позитивно-нейтральним 改革 «зміни, реформи», є одним з найбільш негативно забарвлених. Таким чином акцентується негативна оцінка Китаєм сучасної ситуації у світі, бачення змін, що відбуваються як таких, що не призведуть до позитивних результатів. У цьому контексті варто також відзначити, що одними з основних цінностей китайської лінгвокультури є стабільність (稳定) та спокій (平安). Відтак, будь-які не заплановані заздалегідь і не керовані самим суб'єктом зміни апріорі сприймаються як негативне явище. Саме з цим, серед іншого, пов'язана й чітка лінія КНР у зовнішній політиці, спрямована на підтримку стабільності, максимального збереження статус-кво та поступовість, прорахованість будь-яких змін.

Голова КНР наголошує, що, ще не позбавившись остаточно від глобальної пандемії, людство (人类社会) опинилося 在十字路口 «на перехресті», стоїть перед 前所未有的挑战 «небувалими раніше викликами», серед яких називаються, зокрема, 局部冲突硝烟又起 «локальні конфлікти, що знову активізуються»; 冷战思维和集团政治回潮 «мислення [часів] холодної війни й політика блокового [протистояння], що повертаються»; 单边主义、保护主义抬头 «унілатералізм і протекціонізм, що підіймають голову»; 经济全球化遭遇逆流 «економічна глобалізація, яка зіштовхується з протидією»; 和平赤字、发展赤字、信任赤字、治理赤字有增无减 «дефіцит миру, дефіцит розвитку, дефіцит довіри, дефіцит управління, що лише зростають». Вжиті Головою КНР дискурсивні формули дозволяють побачити, зокрема, ставлення Пекіна до російської агресії в Україні, яка називається «локальним конфліктом». Таким чином, Сі Цзіньпін, по-перше, дистанціюється від позиції більшості західних держав, які акцентують на глобальному впливі подій в Україні, по-друге, деакцентує відмінність ролей учасників конфлікту, по-третє, дискурсивно виправдовує недостатньо, з погляду України та її

партнерів, активні й конструктивні зусилля КНР для припинення війни. Також Сі Цзіньпін дискурсивними засобами прагне змалювати позицію колективного Заходу на чолі зі США як таку, що не відповідає вимогам сучасності (повернення до мислення холодної війни), конфронтаційну, спрямовану проти інтересів більшості держав (унілатералізм та протекціонізм), непрямо звинуватити саме західні держави у «відході від глобалізації» та дефіциті миру, розвитку, довіри та керованості. Повторення слова «дефіцит» так само зумовлено дискурсивною метою посилення емоційного впливу. Таким чином досягається дискурсивна мета акцентування складності ситуації, а також негативної презентації опонентів.

Далі Голова КНР конкретизує дії, які, на його думку, повинна зробити ШОС, і яким чином у цьому планує брати участь Китай. Виклад переліку дій здійснюється із дотриманням чіткої структури та з вербально оформленим ієрархічним розподілом: перед першою позицією вжито дискурсивний маркер 第一 «по-перше», який не лише вербально виділяє саму дію, а й акцентує її першочергову важливість відносно інших. Крім того, він також чітко вписується у традиційну для китайськокомовного дипломатичного дискурсу послідовність «політика – безпека – економіка – гуманітарна сфера». Найголовнішим називається 加大相互支持 «посилення взаємної підтримки», зокрема, мається на увазі 加强高层交往和战略沟通 «посилення контактів на високому рівні й стратегічного діалогу», тобто політичних контактів на рівні глав держав: взаємних візитів та багатосторонніх зустрічей; 深化相互理解和政治互信 «поглиблення взаєморозуміння і політичної взаємної довіри», тобто максимально високий рівень саме політичного діалогу, що для китайського підходу до управління державою та міжнародних відносин є ключовою передумовою розвитку будь-яких взаємин у решті сфер; 支持彼此为维护安全和发展利益所作努力 «взаємна підтримка зусиль із забезпечення інтересів безпеки і розвитку», тобто чітка координація позицій із важливих питань міжнародної безпеки та захисту економічних інтересів, що включає широке коло інтересів як Китаю (протидія санкціям, питання Тайваню), так і інших держав, інтереси яких часто не просто не співпадають, а є прямо протилежними (наприклад, Індія і Пакистан). Таким чином Сі Цзіньпін прагне одночасно і заручитися підтримкою партнерів у важливих для Китаю питаннях, і продемонструвати свою підтримку окремим партнерам (Казахстан), і підкреслити лідерську позицію КНР у регіоні та організації.

Другим за рахунком і за значенням пунктом, названо 拓展安全合作 «розширення співпраці у сфері безпеки». Зокрема, наголошується на тому, що Китай нещодавно виступив з 全球安全倡议 «Ініціативою глобальної безпеки», яка разом з 全球发展倡议 «Ініціативою глобального розвитку» є однією з глобальних ініціатив КНР, проголошених лідером Китаю вже після початку глобальної пандемії, покликаних зміцнити статус КНР як держави, яка, ініціативно пропонує власне бачення майбутнього розвитку світу, претендує на абсолютне глобальне лідерство. Наголошується, що ініціатива глобальної безпеки покликана 为弥补和平赤字、破解全球安全困境 «компенсувати дефіцит миру, розв'язати дилему глобальної безпеки». Вживаються лексичні одиниці з чітко вираженою негативною конотацією 赤字 «дефіцит», 困境 «складне становище» для дискурсивного акцентування на високому ступені складності проблеми. Реалізується дискурсивна стратегія позитивної самопрезентації Китаю як глобального лідера, здатного забезпечити мир і безпеку в світі, на відміну від США, які, згідно з декларованою Китаєм позицією, схильні до застосування сили для вирішення конфліктних ситуацій, що не сприяє встановленню глобального миру. Також зазначається, що КНР виступає за 倡导各国秉持共同、综合、合作、可持续的安全观 «дотримання усіма державами концепції безпеки, яка є універсальною, комплексною, кооперативною і сталою», сприяє формуванню 均衡、有效、可持续的安全架构 «збалансованої ефективної, сталої систем безпеки». Уникаючи більш конкретних формулювань, Голова КНР, разом з тим, пропонує таке бачення глобальної безпеки, яке враховує інтереси абсолютно всіх держав, включаючи таких учасників ШОС, як, зокрема, сам Китай, РФ, а також інших країн, які не бачаться західними державами конструктивними безпековими партнерами. Така позиція безпосередньо суперечить, зокрема, баченню західних країн, які на цьогорічному саміті НАТО офіційно проголосили Росію і Китай загрозами власній безпеці.

Звучить прямий заклик до решти країн-учасниць ШОС приєднатися до проголошеної Сі Цзіньпіном 全球安全倡议 «Ініціативою глобальної безпеки». Таким чином китайський лідер реалізує не лише дискурсивну мету просування своїх державних інтересів, а й утвердження лідерства КНР в ШОС та регіоні, вербального підтвердження прагнення до глобального лідерства.

Наступним після політики й безпеки пунктом традиційно є економіка. Голова КНР про-

понує 深化务实合作 «поглиблювати практичну співпрацю». Вживання дискурсивних формул з позитивною конотацією 深化 «поглиблювати» і 务实 «практичний, діловий, конкретний» слугує реалізації дискурсивної мети підкреслення переконання китайської сторони, що економічна співпраця між країнами ШОС успішно розвивається і вже має практичні результати (务实), відтак її формат не потребує коригування, натомість залишається його лише 深化 «поглиблювати». Традиційно саме економіка, а особливо користь від економічного зростання для населення є головним пріоритетом економічної політики Китаю, щонайменше, у її риторичному вираженні. Тому й у цій промові Сі Цзіньпін прямо зазначає, що 我们共同目标 «нашою спільною метою», якою ми 矢志以求 «поклалися досягти», є покращення життя народу країн регіону (дослівно 地区各国人民过上好日子 «щоб у народів держав регіону настали хороші дні»). Таким чином реалізується та ж дискурсивна стратегія позитивної самопрезентації. А зміна риторичних засобів на більш образні, пафосні та, водночас, більш зрозумілі непідготовленому рецепієнту, на нашу думку, пояснюється тим, що промова є публічною, а відтак її зможе прочитати/побачити і населення Китаю і держав ШОС, а для населення, як традиційно переконані в Китаї (і не лише влада) найголовнішим є саме економічні питання. Тобто основним адресатом цієї фрази є не колеги – глави держав, а населення Китаю. Далі Сі Цзіньпін продовжує реалізацію дискурсивної мети затвердження ролі Китаю як глобального лідера, вчергове згадуючи про проголошену ним 全球发展倡议 «Ініціативу глобального розвитку», заявляючи, що це зроблено саме 就是希望国际社会高度重视发展问题 «сподіваючись, що міжнародна спільнота зосередиться на питанні розвитку», з метою 推动构建全球发展伙伴关系 «сприяння розбудові глобального партнерства», 实现更加强劲、绿色、健康的全球发展 «реалізації більш потужного, екологічного, здорового глобального розвитку».

На нашу думку, окрім реалізації дискурсивної мети позитивної самопрезентації насамперед Китаю, а разом з ним й інших країн ШОС як таких, що турбуються не лише про власне економічне зростання заради добробуту їх населення, а й про глобальне взаємовигідне партнерство та спільний розвиток, у зазначеній частині промови здійснюється дискурсивне протиставлення позитивного іміджу Китаю та держав ШОС як конструктивних учасників міжнародних відносин, які прагнуть глобальної безпеки задля глобального економічного зростання, країнам Заходу на чолі зі США, які,

як вже зазначалося у попередній частині промови, «повертаються до мислення часів холодної війни та блокового протистояння» та «безпідставно застосовують односторонні економічні санкції».

Четвертим пунктом Голова КНР назвав 加强人文交流 «посилення гуманітарних обмінів», зазначивши, що 文明在交流中融合, 在融合中进步 «культури інтегруються, взаємодіючи, а інтегруючись – прогресують». Таким чином Сі Цзіньпін, використавши цей риторичний зворот, акцентував на позитивному ставленні Китаю до взаємодії культур, навіть з урахуванням значних культурних відмінностей між різними країнами ШОС. Зокрема, китайська сторона вважає доцільним поглиблення співпраці у таких сферах як 教育、科技、文化、卫生、媒体、广电等领域合作 культура, освіта, наука і техніка, культура, медицина, ЗМІ, телебачення і радіомовлення. У цьому контексті важливо відзначити, що усі згадані сфери традиційно у китайськомовному дипломатичному дискурсі відносяться до гуманітарних зв'язків. Причому саме освіта і наука не випадково ставляться на перше місце. Враховуючи глобальний контекст, очевидно, що активними обмінами між учнями та студентами Китай прагне досягти довгострокової мети формування власного позитивного іміджу серед громадськості іноземних держав, і це йому загалом вдається. Також очевидним прагматичний підхід КНР до розвитку гуманітарної взаємодії з іншими державами, зокрема, у форматі ШОС: декларуючи готовність активно розвивати гуманітарні зв'язки, Китай активно використовує різні формати гуманітарних обмінів для формування сприятливого підґрунтя для реалізації власних цілей в інших, більш важливих для нього сферах, насамперед економічній.

П'ятий, останній пункт основної частини промови Голови КНР присвячений глобальній тематичі. Причому Голова КНР прямо визначає мету ШОС як 坚持多边主义 «просувати мультилатералізм». Не називаючи, проте досить прозоро натякаючи на США, НАТО та формат G7, Сі Цзіньпін зазначає, що 热衷于搞“小圈子”会把世界推向分裂和对抗 «захоплення «обмеженими групами» підштовхує світ до розколу і протистояння». У цій фразі, на нашу думку, свідомо вжито характерний для розмовної мови вираз 热衷于 «сильно любити щось, захоплюватися чимось» замість традиційного 爱 «любити» чи 喜欢 «любити, подобається», а також метафоричний вислів 小圈子 «мала, обмежена група» для того, щоб, з одного боку, дотриматися дипломатичного протоколу і уникнути прямих звинувачень, а з іншого, не лише прозоро натякнути на конкретні дії конкрет-

них держав, а й висловити своє несприйняття, можливо навіть певною мірою зневагу до таких дій, прямо попередивши про їх можливі наслідки.

Щоб не допустити цього, наголошує Сі Цзіньпін, необхідно 坚定维护 «рішуче захищати» 以联合国为核心的国际体系 «систему міжнародних відносин, центром якої є ООН» та 以国际法为基础的国际秩序 «заснований на міжнародному праві світовий порядок». Завдяки вжитій дискурсивній формулі 坚定维护 «рішуче захищати» стає очевидним, що, з огляду на глобальний контекст, Китай не зацікавлений у реформуванні ООН, оскільки є постійним членом Ради безпеки ООН і має право вето, а також не вважає за доцільне змінювати чинні міжнародно-правові механізми, не зважаючи на очевидний для багатьох інших країн брак їх ефективності. Також наголошується на необхідності 弘扬全人类共同价值 «розвивати загальнолюдські цінності». За цією, на перший погляд максимально позитивною дискурсивною формулою приховується, зокрема натяк на те, що демократичні цінності, які активно пропагують західні країни, не є загальнолюдськими, а відтак не можуть використовуватися для оцінки дій незахідних держав. Голова КНР прямо закликає 摒弃零和博弈和集团政治 «відкинути ігри з нульовою сумою та політику блокового протистояння. Натомість пропонується 要拓展本组织同联合国等国际和地区组织交往 «активізувати контакти ШОС з ООН та іншими міжнародними і регіональними організаціями», 共同坚持真正的多边主义 «спільно підтримувати справжній мультилатералізм», 齐心协力完善全球治理 «докладати зусиль до вдосконалення глобального управління», 携手推动国际秩序朝着更加公正合理的方向发展 «спільними зусиллями просувати розвиток світового порядку у правильному напрямку». З останнього фрагменту очевидним стає, що Китай прагне посилити роль ШОС як регіональної організації на міжнародній арені, при чому для просування саме китайського бачення формату міжнародного порядку та глобальної економічної та безпекової структури.

На цьому основна змістовна частина промови завершується. З її тематичної структури, зокрема, взаємного розташування тематичних фрагментів, їхнього розміру та вжитих дискурсивних формул, можна зробити такі висновки: на момент проголошення промови для Китаю найголовнішим зовнішньополітичним пріоритетом є глобальне протистояння зі США, для чого КНР активно залучає союзників, зокрема з держав, які теж зазнають негативного впливу санкцій та інших дій США і західних держав; з огляду на останні події, насамперед, війну Росії проти України, зро-

стає значення глобальної безпеки, при чому для Китаю це насамперед економічні виміри безпеки: енергетична, продовольча, інформаційна безпека; користуючись послабленням позицій РФ, Китай прагне остаточно перебрати на себе роль одноосібного лідера в ШОС, для чого проактивно просуває власний порядок денний; сфера економіки є найважливішою і наразі найуспішнішою сферою у форматі ШОС, розвитком якої Китай загалом задоволений. У контексті активізації узгоджених дій країн Заходу в політичній, економічній та безпековій сфері, у яких Китай вбачає шкоду своїм інтересам, а також з огляду на фактичне зростання своєї ваги у цій організації, Китай прагне використати ШОС як майданчик для просування власних інтересів на глобальному рівні.

Заклучна частина, яка також відділена від попередньої звертанням 各位同事! «Шановні колеги!», є максимально короткою. Голова КНР у традиційному для себе стилі вживає крилатий вислів, запозичений з давньої письмової мови веньянь: 路虽远, 行则将至 «Хоча шлях довгий, той, хто йде, той дійде». Голова КНР закликав колег сприяти тому, щоб розвиток ШОС був 行稳致远 «стійким і тривалим», спільно розбудовувати 共同建设和平、稳定、繁荣、美丽的美好家园 «мирний, стабільний та квітучий дім», маючи на увазі держави-учасниці ШОС.

Промова завершується традиційним для, щонайменше, переважної більшості публічних промов китайських керівників висловленням вдячності за увагу: 谢谢各位! «Дякую всім [за увагу]».

Висновки. Результати здійсненого дослідження структурних і семантико-прагматичних особливостей промови Голови КНР Сі Цзіньпіна на 22-му засіданні Ради глав держав-членів Шанхайської організації співробітництва свід-

чать, що за своєю формальною структурою зазначений виступ відтворює традиційний для китайськомовного дипломатичного дискурсу формат, коли промова складається зі вступної частини, наповнення якої обумовлене правилами дипломатичного етикету і являє собою вітання та висловлення вдячності організаторам заходу; основної частини, де чітко відтворюється традиційна змістова послідовність: політика-безпека-економіка-гуманітарна сфера-міжнародні питання; заключна частина, у якій висловлюється побажання та сподівання щодо позитивних перспектив майбутньої діяльності та висловлюється вдячність за увагу. З точки зору семантики і прагматики, зазначена промова побудована виходячи з основних дискурсивних цілей зовнішньополітичного дискурсу КНР на цьому етапі: зміцнення позиції Китаю як регіонального лідера; підтвердження прагнення КНР до глобального лідерства; формування кола стратегічних і тактичних союзників у протистоянні зі США; підтримання позитивного іміджу Китаю як держави з міцною економікою та стабільною зовнішньою політикою, захисника миру, безпеки та справедливості; зміцнення позиції Китаю як найпотужнішої держави-учасниці ШОС та регіонального лідера в політичному, безпековому, економічному, гуманітарному вимірах; негативна презентація країн Заходу, насамперед США як таких, що займають неконструктивну позицію, яка не лише суперечить інтересам держав глобального Півдня, зокрема, учасницям ШОС, а й не сприяє глобальному соціально-економічному розвитку та зростанню рівня глобальної безпеки; створення позитивного образу ШОС як міжнародної організації, яка активно розвивається, ефективно працює, є відкритою та інклюзивною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики. Київ, 2004. 344 с.
2. Ван Дейк, Т. А. Дискурс и власть: Репрезентация доминирования в языке и коммуникации. Москва, 2013. 340 с.
3. Ван Дейк, Т. А. (2000). Язык. Познание. Коммуникация. Благовещенск, 2000. 300 с.
4. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / І. С. Шевченко та ін. Харків : Константа, 2005. 356 с.
5. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 331 с.
6. Кацшин Н. Є. Експресивність термінів англomовного дипломатичного дискурсу. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені М. Гоголя. Серія «Філологічні науки»*. 2014. Книга 2. С. 93–98.
7. Кацшин Н. Є. До проблеми виокремлення дипломатичного дискурсу. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2016. IV (21). 72–75.
8. Пономаренко О. (2014). Інтердискурсивність як провідна риса дипломатичного дискурсу (на матеріалі виступів экс-Міністра закордонних справ Італії Дж. Терці ді Сант-Агата на IX Конференції Послів у Римі). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія*. 2014. № 1. С. 30–35.
9. Чайковська О. В. Функціонально-семантичні категорії дипломатичного дискурсу. *Нова філологія : збірник наукових праць. Запоріжжя : ЗНУ*, 2007. Вип. 26. С. 321–324.
10. 钟含春, 范武邱. 习近平外交话语风格特点及传译研究. 上海翻译, 2018 (3), 46-51 页.
11. 习近平在上海合作组织成员国元首理事会第二十二次会议上的讲话(全文) : веб-сайт: URL: https://www.mfa.gov.cn/web/ziliao_674904/zyjh_674906/202209/t20220916_10767102.shtml (дата звернення: 12.11.2022).